

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ուչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

ԲՈՒՅՍԵՐԻ
ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ
ԿԱՐԿՏԱՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԻՑ

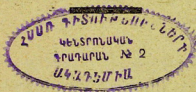
368.51

ԲՈՒՅՍԵՐԻ

ԱՊԱՀՈՎԱԳԻՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԿԱՐԿՏԱՅԱՐՈՒԹՅՈՒՆԻՑ

16787
A II 23335

ՊԵՏՏՐԱՏԻ ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՏՊԱՐԱՆ, ՅԵՐԵՎԱՆՈՒՄ

Պատվեր № 1107

Գրառեց. № 1013 ր.

Տիրույթ—10,000

ՄԹՆՈԼՈՐՏԱՅԻՆ ՏԵՂՈՒՄՆԵՐԸ ՅԵՎ ՆՐԱ ՎՆԱՍԱԿԱՐ ՇԵՏԵ-
ՎԱՆՔՆԵՐԸ (ԳԼԽԱՎՈՐԱՊԵՍ ԿԱՐԿՈՒՏԸ).

Տաք ու տոթ որվանից հետո, սովորաբար գետերի և լճերի վրա մենք նկատում ենք մառախուղ, վորը դանդաղորեն բարձրանում և վերև:

Այդ գոլորշիացումը, վորոշ բարձրության հասնելուց հետո, սառչում և և դառնում ջրի կաթիլներ, թափվելով գետին վորպես տնձրև: Բայց յերբեմն այդ գոլորշիացումները, քամիների շնորհիվ, բարձրանում են ավելի վերև՝ 2-ից 3 վերստ, ուր տնձրեային կաթիլները ցրտից սառչում են և թափվում գետին վորպես կարկուտ:

Յերբեմն ուժեղ փոթորկի հետ միասին հեղեղն ու կարկուտը միջանի ժամվա ընթացքում վոչնչացնում են 100,000 դեսիատին ցանքսեր: Այդպիսի փոթորիկները գիտությունը անվանում և ցիկլոն: Յիկլոնի բերած կարկուտը հավի, յերբեմն աղափնու ձվի մեծությամբ, բոլորովին վոչնչացնում և ցանքսերը և յերբեմն ել սպանում դաշտում մանր անասուններ:

Յուրաքանչյուր տարի ԽՍՀՄ կարկուտը վոչնչացնում և (լսվում և) մատ հարյուր միլիոն դեսիատին միայն ցանքս, չհաշվելով աչգիները, բանջարանոցները և մյուս բուսական մշակութիւնները, վորոնք փնտրվում են ավելի քան ցանքսերը:

Լինում են տարիներ, յերբ կարկտահարությունը ավելի խոշոր փնտսներ և պատճառում. որինակ՝ 30 տարի սրանից առաջ Դոնի շրջանում և Հյուսիսային Կովկասում կարկուտը վոչնչացրեց 2.000.000 դեսիատին հացահատիկների ցանքսեր:

Վերջին չորս տարվա ընթացքում ԽՍՀՄ-ում կարկր-տահար են յեղել մոտ 7.000.000 գետիատին ցանքաւ Այդ նշանակում եւ, վոր յուրաքանչյուր 100 գետիատին ցանք-սից մոտ $2\frac{1}{2}$ գետիատինը կարկտահար ե յեղել։ Յեթե այդ վերածելու լինենք փթերի, կպարզվի, վոր Միության մեջ յուրաքանչյուր տարի գյուղացիությունը կորցնում ե մոտ 30.000.000 փութ հացահատիկ, իսկ 4 տարվա ըն-թացքում (1922—1925 թ) նա կորցրել ե վոչ-պակաւ 113.000.000 փութ։

Մեզ մոտ՝ Հայաստանում 1927 թվին կարկտահար ե յեղել 25.000 գետիատին ցանքաւ, վորի համար Պետապը վճարել ե գյուղացիներին 288.000 ռուբլի։

Գյուղացիության գրպանը յուրաքանչյուր տարի կոր-ցնում ե 30.000.000 ռուբլի կարկտահարությունից, իսկ քանի-քանի տնտեսություններ կորցնում են իրենց բա-րեկեցությունը յերկար տարիներով։ 800.000 տնտեսու-թյուններից յուրաքանչյուր տարի մոտ 100 հազար տըն-տեսությունը կորցնում ե կարկտահարությունից իր տմ-բողջ բերքը ե առանց կողմնակի ոգնության չի կարող ապ-րել։ իսկ մնացած 700.000 տնտեսությունը կորցնում ե համարյա թե իր բերքի կեսը։

Ամեն մի քայքայված տնտեսություն մեծ ցաւ ե պատճառում պետությանը. այդպիսի տնտեսություններին պետք ե միջոցներ տալ սերմելու, յերբեմն ել միասնաբ-րից ազատելու։

ՊԱՅՔԱՐ ԿԱՐԿՏԱՀԱՐՈՒԹՅԱՆ ԴԵՄ.

Կարկտի դեմ պայքարել չի կարելի, բայց կարկտա-հարության պատճառած զուսի դեմ կարելի յե պայքարել ապահովագրության ոգնությամբ։

Ապահովագրությունը փոխադարձ ոգնություն ե։

Ապահովագրությանը յուրաքանչյուրը վճարում ե կո-պեկներ, բայց այդ կոպեկներից գոյանում են միլիոններ,

վորոնք վերադարձվում են նույն գյուղացիությանը կարկըտահարության, հրդեհի, անասունների անկման վնասները բավարարելու, բայց վոչ թե կոպեկներով, այլ տասնյակ և հարյուրավոր ռուբլիներով:

Խորհրդային իշխանութիւնը դեռևս 7 տարի սրանից առաջ, հողի համայնացման որենքում, մատնանշել ե, վոր յուրաքանչյուր աշխատանքային տնտեսութիւն պետք ե ապահովագրված լինի բոլոր տեսակի դժբախտութիւններից—շենքերը կրակից, անասունները անկումից և ցանքսերը կարկտից:

Յոթ տարի սրանից առաջ (1921 թ.) խորհրդային իշխանութիւնը սահմանեց գյուղացիութիւն բարիքի ապահովագրութիւն:

Շենքերի կրակից ապահովագրութիւն և անասունների անկումից ապահովագրութիւն մասին պատմված ե ուրիշ գրքուկներով. սույն գրքուկով մենք խոսում ենք միայն ցանքսերի կարկտահարութիւնից ապահովագրութիւն մասին:

Պետական ապահովագրութիւնը, (կրճատ կերպով «Պետապ») վճարում ե գյուղացիներին վոչ միայն կարկտահարութիւն պատճառած վնասները, այլ և փոթորկի և հեղեղի վնասները, յետե վերջիններն առաջացել են կարկտահարութիւն հետ միասին:

ՑԱՆՔՍԵՐԻ ԱՊՈՆՈՎԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ.

Ցանքսերի ապահովագրութիւնը լինում ե 2 տեսակ. — պարտադիր կոպարային յեվ կամավոր:

Պարտադիր ապահովագրութիւնը սահմանվում ե այն գավառներում, ուր գավառական խորհուրդների համագումարը կամ գավգործկոմը գտնում են անհրաժեշտ: Բայց յետե վորևե գավառում սահմանված ե բույսերի պարտադիր ապահովագրութիւն, ապա պետք ե ապահովագրել բոլոր ցանքսերը, բացի պետութիւն պատկանող ցանքսերից:

Պարտադիր կերպով ապահովագրվում են նաև այգիները, բանջարանոցները և այլ բույսերը: չեթե այդ մասին կա կարգադրութուն պետութեան կողմից:

Վորպեսզի ապահովագրեն ցանքսերը, հարկավոր է ունենալ յուրաքանչյուր գլուղում գլուղացիների ապահովագրական ցուցակ. առանց ցուցակագրական ցանկի չի կարելի գիտենալ, թե յուրաքանչյուր գլուղացի վորքան և ինչ տեսակի ցանքս ունի և վորքան պետք է ապահովագրի վերցնեն յուրաքանչյուրից: Ցուցակագրական ցանկերը պետք է կազմվեն ոգոսաոսին և սեպտեմբերին:

Պետութիւնը գլուղացիներին ինչ միջոցներով պետք է վճարեր ապահովագրական վարձատրութիւն տրված տան, ընկած անասունին և կարկտահարված ցանքսին, յեթե նրանցից չգանձեր միջանի կոպեկներ:

Պետապի իր ապահովագրական տարին սկսում է հոկտեմբերի 1-ից: Գլուղացիութեան ամբողջ ցանքսերը հոկտեմբերի 1-ից համարվում են ապահովագրված: Ահա թե ինչու Պետապը կանխապես հոգ է տանում ցուցակագրական ցանկեր կազմելու ոգոսաոս, սեպտեմբեր ամիսներին:

Ցուցակագրութիւնը կատարվում է հետևյալ կերպով:

Ամեն տարի գլուղխորհուրդը կամ Պետապի գործակալը կազմում է յուրաքանչյուր գլուղի համար ցանքսատերերի անվանական ցուցակ: Ցուցակը կազմելիս ամեն տարի ցանքսատերը պարտավոր է ցույց տալ գլուղխորհրդին կամ գործակալին իր ցանքսի տարածութեան քանակութիւնը: Գարնանը ցանքսերի ստուգումը լինում է գլուղական ժողովում. այդ ժողովում յուրաքանչյուր գլուղացի հայտնում է իր ցանքսի տարածութեան մասին: Գործակալը կարող է ստուգել տեղում: Ցանքսի տարածութիւնը չպետք է լինի պակաս, քան ցույց է տրված միասնակի ցուցակում:

Գարնանը ստուգումից հետո պարզվում է կոպարի հավելումը կամ պակասորդը. չեթե առաջացել է հավելում,

նա պիտի հաշվէ հետագա տարվա հաշվին, իսկ յեթե գոյացել ե պակասորդ, պետք ե անհաշվարկել հետագա տարվա կոպարին: Հետևապես ամեն մի գյուղացի կարող ե միշտ ել ուղղել ապահովագրական սխալը: Մենք խորհուրդ ենք տալիս գյուղացիներին պահանջել իշխանութիւնից գարնանը կատարել ցանքսերի ստուգում և հետևանքի մասին կարգաւ գյուղական ժողովում: Այն ժամանակ ամեն մի գյուղացի կիմանա, թե ցուցակում քանի դեսիատին ե գրված իր ցանքսը, և կարկտահարութեան միասն ստանալու դեպքում թյուրիմացութիւններ չեն լինի: Ամեն մեկը կստանա այնչափ, վորչափ ունի նա ցանքս: Չպիտի յերբեմն քաղցնել ցանքսի տարածութիւնը: Հաճախ լինում են դեպքեր, յերբ գյուղացիները դիտավորյալ կերպով փորացնում են իրանց ցանքսի տարածութիւնը:

**ԱՅԻՆՆԵՐԻ, ԲԱՆՋԱՐԱՆՈՑՆԵՐԻ, ԾԱՌԱՏՈՒՆԿԵՐԻ ՅԵՎ
ԱՅԼ ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒՅԹՆԵՐԻ ԱՊԱՀՈՎԱ-
ԳՐՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԳԸ.**

Ծառատունկերը (պարտեզները) կարկտահարութիւնից մնասվում են ամենից շատ ծաղկման շրջանում:

Կարկուտը խանգարում ե նրանց փոշոտման, և պըտուղը լինում ե շատ ավելի քիչ, քան յեթե չմնասեր կարկուտը: Բայց շատերն այդ պատճառի մասին չեն ել մտածում:

Պարտադիր կերպով ապահովագրվում են արդյունաբերական պարտեզները: Արդյունաբերական պարտեզներ պետք ե համարել նրանք, վորոնց տարածութիւնը պակաս չե 600 քառակուսի սաժենից, և վորոնց միջոց, թեկուզ սահմանափակ չափով, հանվում ե շուկա:

Կապալով տրված բոլոր այգիները համարվում են արդյունաբերական:

Բանջարանոցներից ել ապահովագրվում են պարտադիր կերպով միայն արդյունաբերականները:

Փողերիկ պարտեզները, բանջարանոցները և այգիները, վորոնք բավարարում են միայն ընտանիքի պետքերին, պարտագիր ապահովագրության չենթակա չեն։ Բայց 100 քառ. սաժեն այգիներն արդեն համարվում են արդուհանձնարահան, վորովհետև խաղողը միշտ ել ծախվում ե ուրիշին։

Այգիների և պարտեզների ապահովագրության ժամանակ տարածութունը պետք ե ճշտությամբ ցույց տալ։ Ամեն մի այգետեր այդ տարածութունը շատ լավ դիտե, վորովհետև կարող ե չափել նույնիսկ քայլերով։

Այնտեղ, ուր այգիները, պարտեզներն ու բանջարանոցները պարտագիր կերպով չեն ապահովագրվում, պետք ե ապահովագրել կամավոր կերպով։ Չե՞ վոր կարկուտն այգիներին հասցնում ե շատ զգալի և չերկարատև փնտս։ Խաղողի վորթը (վազը) ուժեղ կարկտահարութունից հազիվ կարողանում ե ուղղվել միայն 3 տարուց հետո։

ՑԱՆՔՍԵՐԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՆՈՐՄԱՆԵՐԸ.

Ամեն մի գյուղացի պետք ե գիտենա թե ինչ գումարով ե ապահովագրված իր ցանքսը։

Հայաստանում սահմանված են հետևյալ նորմաները յուրաքանչյուր 1 դեսիատին ցանքսի համար—չալթուկ՝ 60 ուռբ., բամբակ՝ 80 ուռբլի, այգի՝ 60 ուռբլի, ծխախոտ՝ 80 ուռբլի, սերմահատներ (հացահատիկները)՝ 30 ուռբլի։ Այս ցուցակից յերևում ե, վոր Պետապն ապահովագրում ե կարկուտից վոչ լրիվ չափով, այլ բերքի մի մասը։

Լավ կլինեք ապահովագրել ամբողջ բերքը, բայց ամեն մի գյուղացի գիտե, վոր մի տեղ բերքը լավ ե լինում, մի ուրիշ տեղ վատ։ Մինչև իսկ միևնույն գյուղում մեկի բերքը լավ ե, մյուսինը վատ. մեկը լավ ե մշակել ցանքսը, մյուսը վատ, մեկը ժամանակին ե ցանել, մյուսը ուշ։

Հետևապես չի կարելի ապահովագրել ամեն մի գյուղացուն առանձին ըստ իր բերքի։

Ուրեմն հարկավոր ե լինում հաշվել 1 դեսիատինից միջին բերքը ամբողջը ջանքի համար և սահմանել ապահովագրական գումար (նորմա), նկատի ունենալով այդ միջին բերքը: Ցանքսը լրիվ կերպով ապահովագրելու բոլոր գյուղացիներին ուժը չի պատի, չեն կարող վճարել ապահովագինը, կգոյանան խոշոր հետնույթներ:

Ուստի Պետապն իր գոյության առաջին տարվանից սահմանեց սերմի նորման, չուրաքանչյուր դեսիատինին 10 ուռբլի, վորովհետև Պետապն ուզում եր ապահովել կարկրտահարության դեպքում գյուղացու ցանած սերմը—վոչ պակաս 10 փուլթ 1 դեսիատինին (հաշվելով փուլթը 1 ուռբլի):

Սերմային նորման գյուղացուն ապահովում եր միայն բերքի $\frac{1}{4}$ -ի չափով: Սերմային նորման անբավարար չերեվաց, վորովհետև կարկտահարությունը վոչնչացնում եր մեծ մասամբ բերքի կեսից ավելին, չերբեմն ել ամբողջ բերքը: Հետևապես հարկավոր եր բարձրացնել նորման: Հետևապես հարկավոր եր բարձրացնել նորման մինչև 30 ո. դեսիատինին, վորը և կատարեց Պետապը: Այդ նորմայով գյուղացին ցանքսի կորստյան դեպքում կստանա վոչ թե միայն սերմը, այլ և միջիչ ել ուտելու համար: Ապահովագրական նորման, ինչպես սացինք վերևում, չպետք ե պակաս լինի բերքի $\frac{1}{4}$ -ից յեվ ավել բերքի կեսից:

Բայց տարիներն իրար նման չեն: Բանը միայն բերքը չի, այլ և հացի գինը: Բերքի տարիներին 1 դեսիատինի միջին բերքը հաշվում ե 50—100 ուռբլի և ապահովագրական չափը (նորման) կկազմի արժեքի քիչ մասը: Իսկ յերաշտ տարիներին ապահովագրական գումարը կլինի ավելի մեծ, քան բերքի արժեքը:

Այժմ ել կան տեղեր, ուր դեսիատինի բերքը հաշվում ե 50—60 ուռբլի և ապահովագրական գումարը 30 ուռբլի: Ուրեմն Պետապն ապահովագրում ե կեսը: Բայց այդպիսի տեղեր շատ քիչ են. մեծ մասամբ Պետապն ապահովագրում ե բերքի արժեքի $\frac{1}{3}$ -ի չափով:

Նախապես վորոշել ապահովագրական նորման շատ դժվար է, վորովհետև առաջուց պետք է գիտենալ 1 դե-սիատինի զուտ արդյունքը, ինչպես և թե վորքան հաճախ այդ վայրում տեղի չե ունենում կարկտահարություն, և վորչափ է լինում նրա պատճառած ֆնասը:

Պետապի նորմաները հաստատվում են Աշխատանքի և Պաշտպանության Խորհրդի կողմից, բայց զավառական խորհուրդների համազույցարը կամ դավգործկումը համաձայն տեղական պայմանների կարող է իջեցնել կամ բարձրաց-նել այդ նորման, սակայն վոչ ավել $\frac{1}{5}$ մասի չափով, 30 ուրբուլ փոխարեն սահմանել 36 ուրբուլ:

Յեթե կարկուտն ամեն տեղ միանման ֆնասեր ցանք-սերը, այն ժամանակ ապահովագրական վճարն էլ միևնույնը կլինի:

Իրականության մեջ կարկտահարությունը միքանի վայրերում լինում է 3—4 տարեանը 1 անգամ. մի ուրիշ տեղ 2 տարեանը 1 անգամ և մի լերրորդ տեղ համարյա ամեն տարի:

Միության մեջ կան ախպիսի գուղեր, ուր կարկտահա-րություն ամառվա ընթացքում լինում է 2-ից 3 անգամ:

Մեզանում (Հայաստանում) լեռնոտ վայրերում կան տեղեր, ուր կարկուտ է տեղում տարվա ընթացքում 10-ից 14 անգամ:

Վորպեսզի ճիշտ գիտենալ, թե վորտեղ է հաճախ կամ սակավ լինում կարկտահարություն, հարկավոր է յերկար տարիներ զբանցել բոլոր դեպքերը և ապա միայն դուրս բերել ճիշտ որերի թիվը տվյալ վայրի կարկտահարու-թյան:

ԱՊԱՀՈՎԱՎՃԱՐԻ ՉԱՓԸ.

Գյուղացին հեշտությամբ կարող է հաշվել, թե վոր-քան պետք է մուծի ցանքսերի պարտադիր կոպարալին ապահովագրության ապահովավճար, յեթե նալի 19 ըդ եջի աղյուսակը:

Ապահովագրական վճարումն ըստ պարտադիր կոպարային ապահովագրութեան բոլոր տեսակի բույսերի համար միևնույն է: Ամեն մի գյուղացի, վորն ապահովագրել է իր ցանքսերը կոպարային ապահովագրութեան կարգով, ըստանում է ապահովագրական ծանուցագիր, ուր գրված է, թե նա վորքան պետք է վճարի կարկտահարութիւննից: Յեթե ծանուցագրի մեջ կա վորևե սխալ, պետք է անմիջապէս հայտնի Պետապի գործակալին կամ գանձողին և ցույց տա, թե ինչո՞ւն է սխալը:

Ո՛Վ ԿԱՐՈՂ Ե Ո՞ՏՎԵՆ ԱՐՏՈՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՑ.

Ամեն մի գյուղացի կարող է իմանալ գործակալից, թե ումը և վոր չափի արտոնութիւններ է տրվելու, — վորպեսզի հաշվի, թե արդյոք իր տնտեսութիւնն ստանալու յետ ապահովագրական արտոնութիւնն թե վոչ:

Արտոնութիւն տրվում է ամենաչքավոր տնտեսութիւններին: Ամենաչքավոր տնտեսութիւններն ազատվում են բոլորովին ապահովավճարից. քիչ ունեւորներին պակասեցվում է ապահովավճարը կես չափով: Կարմիր բանակալիներն ընտանիքներն ազատվում են մեկ լերբորդի չափով:

ԱՊԱՀՈՎԱՎՃԱՐԻ ՄՈՒԾՄԱՆ ԿԱՐԳԸ.

Կարկտահարութեան կոպարային պարտադիր ապահովագրութեան կոպարի գանձումը կատարվում է մյուս տեսակի պարտադիր ապահովագրութիւնների վճարումներին հետ միասին:

Կամավոր մուծման վերջնական ժամկետը նույնն է, ինչ վոր մյուս կոպարային ապահովագրութիւններինը:

Պետք է ապահովավճարը վճարել ժամանակին:

ԺԱՄԿԵՏԻՑ ՀԵՏՈ ԳՈՅԱՅԱԾ ՏՈՒՅԺԸ.

Վերջին ժամկետն անցնելուց հետո ապահովագրական վճարումներին ավելացվում է տույժ, վորովհետև չըմուծված կոպարը դառնում է հետնույթ:

Տուլթը բարդվում է այսպէս—ով ուշացրել է մեկ ամիս, նա վճարում է 1 ուրբլուն 6 կոպ. տուլթ, ով ուշացրել է 2 ամիս, վճարում է ուրբլուն 12 կոպեկ տուլթ:

Ապահովագրական հետնուլթը գանձվում է հարկադրական (վարչական) կարգով:

ԻՆՁ ՊԻՏԻ ԱՆԻ ՅԱՆՔՍԱՏԵՐԸ, ՅԵԹԵ ԿԱՐԿՈՒՏԸ ԽՓՈՒՄ Ե.

Նա պետք է 3 որվա ընթացքում հայտնի Պետապի գործակալին: Յերբք չի պատահի, վոր կարկտահար լինի միայն մեկ տնտեսութուն. միշտ էլ կարկտահար է լինում ամբողջ դաշտը կամ նրա մի մասը: Բոլոր ցանքսատերերին միասին Պետապի գործակալի մոտ գնալու կարիք չկա: Կարող է միայն մեկը գնալ գործակալի մոտ կամ հայտնել գյուղխորհրդին. գյուղխորհուրդը պարտավոր է անմիջապէս հայտնել գործակալին: Յեթե կարկտահարութունը յեղել է գարնանը, ապրիլ կամ մայիս ամիսներին, և յեթե գյուղացիները վորոշել են նորից ցանել կարկտահար յեղած դաշտը, անհրաժեշտ է հայտնել այդ մասին գործակալին: Այդ դեպքում պետք է պահանջել գործակալից շտապ կերպով վորոշել ֆնասը, ինչպէս ասում են, շտապ լուծարքել: Յեթե գյուղացիները չեն ցանկանա ֆնասը վորոշել և կլերացանեն, այն ժամանակ գործակալը կամ գյուղատնտեսը չեն կարող վորոշել ֆնասի չափը:

Վերացանում են զանազան պատճառներով, որինակ՝ ցրտահարութունից, վորդը ուտելուց կամ սերմերի փչացած լինելուց: Միայն կարկուտը չէ վերացանման պատճառը:

Գարնանը, ապրիլին կարկուտն ամբաս էլ ֆնասակար չէ: Լինում են դեպքեր, լերք կարկտին հարակից լինում է և հեղեղ, ու կարկուտն ավելի քիչ ֆնաս է պատճառում, քան թե հեղեղը: Հեղեղը յերբեմն 10—15 բոպելի ընթաց

քում ջուր ե դոյացնում, վորչափ չի լինում ամբողջ ամառվա ընթացքում և վորողում ե ամբողջ ցանքսերը:

Կարկտահարության հետ միասին լերբեմն լինում ե նաև փոթորիկ: Փոթորիկն ուժեղ կերպով խփում ե հասած արտի հասկերն իրար, կտորատում ե և հատիկները թափում: Միջանի բուսելից հետո սկսում ե տեղալ հորդառատ կարկտախառն անձրև:

Կարկուտը կտորատում ե հացահատիկների ցողունները, բայց այդ դեպքում ավելի պակաս ֆնաս ե պատճառում, քան թե փոթորիկը:

ԻՆՉ ԴԵՊՔՐԻՄ ՊԵՏԱՊԸ ՎՃԱՐՈՒՄ Ե ՎՆԱՍԸ.

Պետապը բույսերի ապահովագրությամբ կարկտահարության ֆնասի հետ միասին վճարում ե նաև փոթորկի ու հեղեղի ֆնասը: Ինչպես վերևում ասացինք, Պետապը դրա համար ընակչութունից հատուկ ապահովագին չի վերցնում: (Յեթե կարկտահարված և հեղեղով ֆնասված ե նույն հողը):

Այսպես թե այնպես, յեթե ցանքսատերը վճռել ե կարկտահար դաշտը վերացանել կամ հնձել վորպես անասունների կեր, ապա ամենից առաջ այդ մասին պիտի տեղեկացնի Պետապի գործակալին: Կգա գործակալը կամ գլուղատնտեսը և կվորոշի ֆնասը, վորից հետո միայն ցանքսատերն իրավունք ունի վերացանելու կամ հնձելու:

Վերացանելու համար ժամանակը հաշվում ե վոչ թե որերով, այլ ժամերով: Այբողջ հարցը կախված ե նրանից, թե արդյոք ժամանակ կա սպասելու գործակալին կամ գլուղատնտեսին, թե վոչ: Վորքան քիչ ե ժամանակը, այնքան շուտ պիտի հայտնել գործակալին: Պետք ե աշխատել այնպես անել, վոր վերացանելուց առաջ գործակալը կամ գլուղատնտեսը տեսնեն ֆնասված ցանքսը:

Ուրիշ բան ե, յեթե վոչվոր չի մտածում վերացանելու կամ հնձելու: Այստեղ շտապ լուծարքի կարիք չկա:

Իհարկե, պետք է հայտնել վոչ ուշ քան 3-րդ որը, բայց գործակալը կամ գլուղատնտեսը կարող են գալ կարկտահար լեղած տեղը վոչ ուշ հնձից: Սակայն կարկտահար լեղած դաշտը մինչև ֆնասի վորոշելը չի կարելի արածացնել: Յեթե անտառնները վտատակ տան կարկտահար լեղած ցանքսը, անկարելի կլինի ֆնասը վորոշել: Ըստ Պետապի կանոնների, սույն կանոնը խախտելու դեպքում Պետապն իրավունք ունի ապահովագրական վարձատրութունը չըվճարելու:

ՎՆԱՍԻ ՎՈՐՈՇՈՒՄԸ.

Ամեն մի գիտակից ցանքսատեր դիտե, վոր ձմեռը չի կարելի վորոշել ֆնասը, յերբ դաշտերը ծածկված են ձյունով: Մինչդեռ մինչև այժմ ել միքանի գլուղացիներ ամառը պատահած կարկտահարության մասին լուռվ են մինչև ձմեռ և անբավական են, վոր Պետապն իր ժամանակին չի վճարում ապահովագրական վարձատրութունը:

Վնասը պլտի վորոշել արդարացի կերպով, վորպեսզի ամեն մի գլուղացի ստանա իր ապահովագրական վարձատրութունը:

Լավ չե, յերբ գլուղացին ստանում է պակաս. լավ չե նաև, յերբ գլուղացին ավելի լե ստանում:

Ապահովագրական վճարումները հաշված են շատ ճիշտ: Յեթե Պետապն ավելի վճարի մի տարի, 2, 3 տարի, այն ժամանակ նա ստիպված կլինի ավելացնելու կարկտահարության ապահովագինը:

Ահա թե ինչու ֆնասն վորոշումը շատ լուրջ խնդիր է. այստեղ է, վոր պետք է 7 չափել, մեկ կտրել:

Յեթե գլուղ է գալիս Պետապի գործակալը կամ գլուղատնտեսը, նա պարտավոր է ամենից առաջ ստուգել ցուցակով, թե ում ցանքսն է կարկտահար լեղել: Ամեն մի ֆնասավող գլուղացի շահագրգռված է հայտնելու գործակալին, վոր իր ցանքսը կարկտահար է լեղած:

Այդ ստուգումները ժամանակ հաճախ լարզվում են, վոր գյուղացու ցանքսը ցուցակով գրված է 2 դեսիատին, իսկ կարկտահար է լեղել $2\frac{1}{2}$ դեսիատին: Այդպիսի դեպքերում սովորաբար գյուղացին լուում է, վորովհետեւ նա գիտե, վոր գյուղատնտեսական միասնարկի ցուցակումն էլ 2 դեսիատին է գրված $2\frac{1}{2}$ դեսիատինի փոխարեն: Վոչ վախենալ և վոչ էլ վիճել է պետք այդպիսի դեպքերում, ալ պետք է սխալն ուղղել, ցույց տալով ցանքսի ճիշտ տարածությունը:

Ստուգումից հետո գործակալը նայում է ցանքսերը, Գործակալը մնասված ցանքսատիրոջ հետ միասին պետք է շրջի և մեկ-մեկ նայի բոլոր մնասված ցանքսերն առանձին առանձին: Գործակալը բոլորը պետք է զրի ալտի մեջ, վորպեսզի մնասը ճիշտ վորոշի: Ցանքսատիրը պետք է ոգնի այդ բանում գործակալին: Նա մինչև գործակալի գալը պետք է նայի կարկտահար ցանքսը, թե վորչալի է մնասված և քանի⁰/₁₀:

Յերբ կգա գործակալը կամ գյուղատնտեսը, այդ բոլորի մասին նա կհայտնի նրանց. մնում է միայն ստուգել:

Պետք է այդ նախապատրաստական աշխատանքը կատարել, վորպեսզի ոգնեն գործակալին և կամ գյուղաւալն տեսին ճիշտ կերպով վորոշելու մնասի չափը:

Գյուղատնտեսը կամ գործակալը նախ նայում են ամբողջ մնասված տարածությունը և ապա վորոշում վնասված ցանքսի դեսիատինների թիվը. հետո վորքան է մնասված այս կամ այն ցանքսը:

Գյուղացիների համաձայնությամբ մնասը կարելի է վորոշել ամբողջի համար միասին: Այդ արվում է ահի դեպքում, յերբ կարկտսը հավաստապես է մնասել. բայց այդ շատ սա՛կավ է լինում: Կարկտսը տեղ-տեղ լինում է խիտ, տեղ-տեղ լինում է նոսր, կամ լինում է խոշոր, կամ մանր: Ահա թե ինչու կարող է պատահել, վոր դաշտի մի ծալրում կարկտսը բոլորովին վոչնչացնի

ցանքսը, իսկ մյուս ծայրում նրա հետքը հազիվ նկատելի լինի։
Վնասը վորոշելու համար անհրաժեշտ է գիտենալ, թե ցանքսի վոր մասն է փնասվել և վոր մասն է փնում։

Դաշտում ցանքսերին նայելուց հետո գործակալը կազմում է ակտը՝ վորոշելով ապահովագրական վարձատրության չափը։

Արդարացի և շտապ փնասի վորոշումը շատ հեշտ բան չէ։ Պետք է հարցաքննել փնասվողին, լավ լսել նրա պատասխանները և, վոր գլխավորն է, անձամբ ստուգել, թե ճիշտ այդպես է, ինչպես ցույց է տալիս փնասվողը։ Վնասի վորոշումը պետք է լինի բացահայտ կերպով, վորպեսզի բոլոր գյուղացիները տեսնեն, թե այդ ինչպես է կատարվում։

Գործակալը կարող է սխալվել. վորպեսզի սխալներ տեղի չունենան, Պետապը պարտավորեցնում է փնասվող կողմին ունենալ իր ներկայացուցիչը փնասի վորոշման ժամանակ ներկա լինելու։

Այդ տեղյակ անձնավորութունը չպետք է լինի փնասվողներից. նա պետք է անհատապես շահագրգռված չլինի։ Այդպիսի մարդ ընտրում է Պետապը նաև իր կողմից։ Այդ յերկու տեղյակ անձնավորութուններն ոգնում են գործակալին կամ գյուղատնտեսին փնասները վորոշելիս։

Ամեն տեսակի բողոքներ ու անբավականութուններ փնասի գնահատության մասին պետք է հայտնել Պետապի գործակալին ակտը կազմելու ժամանակ։ Գործակալը պարտավոր է ակտում գրանցել բողոքները, իսկ բողոքողը պարտավոր է ակտում ստորագրել։

Ակտերն ուղարկվում են հայպետապի գրասենակը հաստատելու համար։

ՎՆԱՍԻ ՎՃԱՐՄԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԸ.

Կռպարային ապահովագրության կանոնների համաձայն, Պետապը պարտավոր է փնասը վճարելու ակտը կազմելուց հետո մի ամսվա ընթացքում։

Խոշոր կարկտահարութիւն դեպքում փնտրած վայրն է գալիս Պետապի տեսուչը. նա շտապ լուծարքի ժամանակ անմիջապէս փնտրած տնտեսութիւններին վճարում է ապահովագրական վարձատրութիւնը:

Այդ որինակ լուծարքի համար գրասենյակն անում է հատուկ կարգադրութիւն:

ՅԱՆՔՍԵՐԻ ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ.

Պետապը, ինչպէս վերևում ասացինք, պարտադիր ապահովագրութիւնը ապահովագրում է միայն դեսիատինի բերքի $\frac{1}{3}$ -ը կամ $\frac{1}{4}$ -ը հետևապէս մնում է չապահովագրված բերքի $\frac{3}{4}$ ը:

Յեթե կարկտան ամբողջապէս փնտսել է 1 դեսիատին ցանքս, վորն ապահովագրված է 30 ուրլով, գյուղացին առնվազն կկորցնի 50 ուրլի:

Պետապն այստեղ էլ ընդառաջ է գնացել գյուղացիներին, սահմանելով լրացուցիչ ապահովագրութիւն:

Ով ցանկանում է լրացուցիչ ապահովագրել իր ցանքսը, նա պարտավոր է այդ մասին հայտնել Պետապի գործակալին. ավելի լավ է այդ անել վոչ թե անհատապէս, այլ գյուղովի. թե դործակալի համար լավ է և թե. գյուղացիներին համար հեշտ: Իսկ յեթե ամբողջ գյուղը չի ցանկանում, ցանկացողները պետք է հավաքվեն և ընտրեն իրենց ներկայացուցիչը, վորը խմբակի կողմից կընքում է ապահովագրութիւնը: Այդ ապահովագրութիւնը կոչվում է խմբակային:

Լրացուցիչ ապահովագրութիւնը կարելի չէ ապահովագրել միջակ բերքը լրիվ արժեքով: Այդ նշանակում է — յեթե 5 տարվա ընթացքում մեկ դեսիատինի միջակ բերքը լեղել է 60 փութ, ապա պիտի ապահովագրել վոչ ավել այդ բանակութիւնից: Գինը պետք է վերցնել վերջին տարվանը: Բայց վորովհետև շուկայի գները բազմազան

88491

են, պետք վերցնել կոոպերատիվներինը կամ պետ-հիմնարկ-ներինը, վորոնք հացահատիկ են մատակարարում:

Լրացուցիչ ապահովագրության մասին պետք է մտա-ծել դեռևս գարնանից, վորպեսզի գարնանն ամեն բան լինի պատրաստ: Գարնանն ամեն մի գյուղացի շատ աշ-խատանք ունի և քիչ դրամ (փող), իսկ կարկուտը չի սպա-սի:

Բացի պարտադիր և լրացուցիչ ապահովագրություն-ներից կա նաև կամավոր ապահովագրություն կարկտա-հարությունից:

Կամավոր կերպով ապահովագրվում են ցանքսերը և այլ մշակույթները:

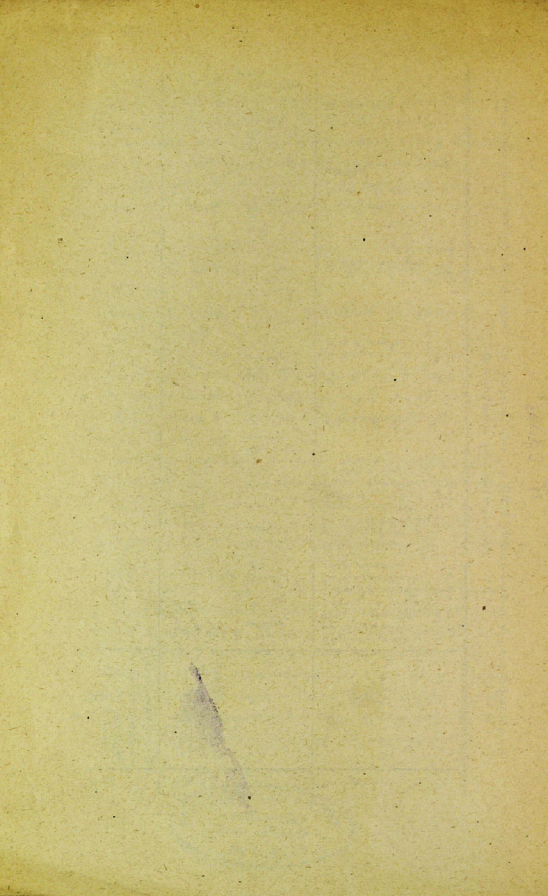
Ամեն մի գյուղացի, վորը ցանկանում է ապահովա-գրել իր ցանքսը կամավոր կերպով, պետք է հայտնի Պե-տապի գործակալին: Գործակալը հարկ յեղած դեպքում նայում է ցանքսը և ապա ստանում ապահովագին, տա-լով նրան անդորագիր:

Կամավոր ապահովագրության ապահովագինը մի քիչ բարձր է, քան պարտադիր կամ լրացուցիչ ապահովագրու-թյան ապահովագինը:

Կամավոր ապահովագրության առավելությունն այն է, վոր ամեն մեկը կարող է ապահովագրել իր ցանքսը ցանկացած գումարով:

Այդ բոլորից պարզ յերևում է, վոր կարկտահարու-թյան ապահովագրությունը շատ լուրջ և կենսական դործ է, Կգա ժամանակ, վոր Պետապը կահմանի ցրտահարու-թյան, հեղեղների և փոթորկի ապահովագրություններ:

Ժողովրդական ապահովագրությունը պետք է լինի չեփան և բոլորովին մատչելի: Առած կա՝ «Կոպեկը ռուբլի կխնայի»: Ապահովագրությունը հենց այդ կոպեկն է, վոր խնայում է աշխատավոր գյուղացիության ռուբլին:

ԳԱՍ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0003691

[064my.]

A $\frac{\text{II}}{23335}$